

MLADEN PARLOV
FRA TOMA ILIRIK
EPISTOLAE – PISMA

BIBLIOTEKA ILLIRIANA

Knjiga 2

SABRANA DJELA FRA TOME ILIRIKA / OPERA OMNIA FRA
THOMAE ILLYRICI

Knjiga 1.

Fra Toma Ilirik. Epistolae – Pisma

Izdavač:

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu
Katolička izdavačka kuća i časopis Crkva u svijetu
Zrinsko-frankopanska 19, Split

Uredničko vijeće:

Ivan Bodrožić, Zdenko Dundović, Mladen Parlov,
Josip Stanko Škunca, Josip Vrandečić

Pisma Senatu Toulousea, studentima i supružnicima transkribirala
i prevela izv. prof. dr. sc. Irena Bratičević

Pismo vojnicima transkribirao i preveo Josip Nalis, prof.

Priredio: Mladen Parlov

Lektura: Vedran Torić, prof.

ISBN 978-953-8429-48-4 (CuS)

ISBN 978-953-7187-46-0 (KBF)

Cip zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice
u Splitu pod brojem 200118085.

Grafičko oblikovanje: Paola Jukić

Tisak: Dalmacija papir, Split

Naklada: 200 primjeraka

Split, 2025.

FRA TOMA ILIRIK EPISTOLAE – PISMA

Priredio: Mladen Parlov

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu
Katolička izdavačka kuća i časopis Crkva u svijetu

Split, 2025.

Predgovor

Fra Toma Ilirik rođen je u Vrani kod Zadra najvjerojatnije između 1450. i 1460., a umro je u Carnolèsu kod Mentona (južna Francuska) krajem 1527. ili krajem 1528. Pred stalnom opasnošću od turskih napada fra Tomini roditelji, dok je Toma bio dječaćić, odlučili su se odseliti u Italiju, te su se nastanili u pokrajini Marche. Toma je franjevački habit obukao u samostanu u Osimu, postao je svećenik te je ujedno postigao i doktorat iz teologije, što govori o njegovoj nadarenosti. Po nalogu poglavara fra Toma oko 1510. postaje putujući pučki propovjednik. Na svojim misijskim putovanjima dva je puta prešao put od pokrajine Marche do svetišta sv. Jakova u Composteli. Premda je propovijedao diljem Europe, od Sicilije do Njemačke te od Španjolske do Svete zemlje, ipak je posebno područje njegova misijskog djelovanja bila južna Francuska. Bio je na glasu kao čudotvorac i prorok te su mu propovijedi privlačile tisuće slušatelja. Dobar odjek fra Tominih propovijedi te glas o njegovu svetom životu nije ostao nezapažen i od najviših crkvenih krugova. Papa Leon X. imenuje ga 1519. za apostolskog propovjednika, s ovlašću da udjeljuje apostolski blagoslov. Isto imenovanje ponavlja 13. siječnja 1527. papa Klement VII., koji ga uz to imenuje i čuvarem pravovjerja u svim zemljama pod vlašću savojskog vojvode.

Pojavom pokreta Reformacije mijenja se i fra Tomino djelovanje. Do tada je najoštrijim riječima korio sva zla svoga vremena, osobito ona crkvenih prelata

te općenito klerika. Ne bez razloga prozvan je „pirenejskim Jeronimom Savanarolom“ te „Lutherom prije Luthera“. No, širenjem Lutherova učenja fra Toma se osjeća pozvan stupiti u obranu katoličke vjere. U svojim se propovijedima obračunava s Lutherovim naukom, a počinje pisati i spise protiv Luthera i njegova nauka (*Libellus de potestate Summi Pontificis; Clypeus Ecclesiae Catholicae*). Fra Toma se ubraja među četiri-pet prvih autora izvan Njemačke koji su pisali protiv Luthera i njegova nauka. U tim, ali i drugim teološkim spisima fra Toma se otkriva kao izvrstan teolog.

Povijest će ipak fra Tomu zabilježiti nadasve kao izvrsnog pučkog propovjednika. Njegove su propovijedi osobit uspjeh postigle u Toulouseu, u kojemu će propovijedati od početka došašća 1518. do kraja korizme 1519. Jedan dio propovijedi, njih pedeset, po dvadeset i pet posvećenih Gospodinu Isusu i BD Mariji, bit će i tiskane u Toulouseu 1521. (*Sermones aurei*), a drugi svezak posvećen korizmenim i propovijedima na temu došašća ostat će u rukopisu (*Quadragesimales Conciones et Adventus*). O uspjehu fra Tominih propovijedi u Toulouseu svjedoči činjenica da su na temelju njegovih savjeta gradski oci zabranili sve igre na sreću te su donijeli odluku da se iznad svih pet gradskih vrata postave spomenici s monogramom Isusova imena – IHS.

U kasno proljeće 1519. fra Toma napušta Toulouse te se upućuje prema Bordeauxu, u koji stiže u rano ljeto iste godine. U Bordeauxu fra Tomine propovijedi ne će biti najbolje primljene te se razočaran povlači u osamu, u pustinjski kraj uz Arcachonski zaljev, gdje „ex heremo Teste Buxi“ 26. kolovoza 1519. piše *Pismo studentima*. Na obalama Arcachonskog zaljeva dogodit će se i čudo spašavanja dvaju brodova iz

pobješnjelog mora, što će mornari pripisati fra Tomi i Gospi pa će u toj osami niknuti najprije mala kapela Gospi u čast, koja će se potom razviti u veliko marijansko svetište (*Notre-Dame de Arcachon*), oko kojega će nastati današnji grad Arcachon.

Po uzoru na sv. Pavla fra Toma će pisati pisma građanima gradova u kojima je propovijedao (Dubrovnik, Lyon, Cahors), ali i brojnim poznatim osobama svojega vremena (papama Hadrijanu VI. i Klementu VII., biskupima Augustinu Grimaldiju i Urbanu de Miolansu, savojskom vojvodi Karlu III. Dobrom). Većina spomenutih pisama su tzv. javna pisma, odnosno pisma napisana s ciljem da ih upoznaju ne samo njihovi naslovnici nego i javnost. U tu skupinu pisama spadaju i četiri pisma koja su tiskana u Toulouseu 1519., a koja se sada po prvi put pojavljuju u hrvatskom prijevodu: *Pismo Senatu Toulousea*; *Pismo supružnicima*; *Pismo studentima Toulousea* te *Pismo vojnicima*.

Sva su četiri pisma napisana tijekom 1519. (*Pismo Senatu*, 7. veljače; *Pismo supružnicima*, 15. veljače; *Pismo studentima*, 26. kolovoza; *Pismo vojnicima* donosi samo godinu 1519., ali budući da spominje *Pismo Senatu*, očito je napisano nedugo poslije istoga). Pisma su tiskana zasebno, a potom su uvezana u zbirku od četiriju pisama. Neka od njih doživjela su i više izdanja. Tako je, primjerice, *Pismo supružnicima* doživjelo tri izdanja na latinskom te prijevod na francuski; *Pismo studentima* doživjelo je dva izdanja, a *Pismo Senatu* izišlo je u barem tri izdanja. Ponovljena izdanja svjedoče o zanimanju javnosti za sadržaj pisama, ali još više ukazuju na javno značenje fra Tome Ilirika i riječi koju je naviještao ili objavio.

Fra Toma je, kako doznajemo iz onodobnih kronika, držao brojne staleške propovijedi, odnosno u

svojim se je propovijedima obraćao svim crkvenim stazežima; crkvenim prelatima, svećenicima, redovnicima i laicima. Budući da se *Pismo Senatu* sadržajno podudara sa sadržajem prve propovijedi na temu Imena Isusova, iz fra Tomina djela *Sermones aurei* lako je zaključiti da je i sadržaj preostalih triju pisama prethodno iznesen u fra Tominim propovijedima.

Uvid u fra Tomina pisma otkriva nekoliko zanimljivosti. Prva je njegovo dobro humanističko obrazovanje; naime, na više mjesta navodi misli Cicerona i Horacija; sljedeća značajka njegovih pisama jest njegovo izvrsno poznavanje Svetoga pisma i djela crkvenih otaca. Sve što izlaže temelji se na brojim navodima iz Pisma, koji su potom dodatno protumačeni i potkrijepljeni navodima crkvenih otaca ili velikih srednjovjekovnih teologa, poput Bernarda, Aleksandra Haleškog, Bonaventure i dr. Daljnja zanimljivost ovih fra Tominih pisama, a koja se ne će ponavljati u njegovim drugim teološkim djelima, često je navođenje različitih crkvenih i civilnih propisa preuzetih iz različitih zbirki pravnih propisa (*Decretum Gratiani*, *Codex Iustinianus*, *Corpus iuris civilis*, *Digeste*) te korištenje djela poznatih srednjovjekovnih i kasnosrednjovjekovnih kanonista i pravnika (Petar iz Ravene, Ivan iz Ananija, Nicolo de' Tudeschi, poznatiji kao Panormitanus).

Pisma, objavljena u Toulouseu 1519., prva su fra Tomina tiskana djela. Poslije njih uslijedit će zbirka propovijedi (*Sermones aurei*), nekoliko moralno-didaktičkih spisa (*Modus confitendi*, *Regula pro prelatibus Ecclesiae*; *Oratio devotissima*; *Epistola ad omnes Christifideles contra hypocritas*), te protuluteranski polemični spisi (*Libellus de potestate Summi Pontificis*; *Clypeus Catholicae Ecclesiae*; *Le sermon*

de charité avec les probations des erreurs de Luther). No, zajedničko je svim spisima fra Tomina želja za dubokom obnovom vjerskog života u svim crkvenim staležima. Silno se je trudio oko obnove subraće franjevac, a kada je uvidio da obnova ne teče kako je zamislio i želio, počeo je utemeljivati nove samostane u kojima se je *Pravilo* živjelo u duhu najstrože opservacije. Želja za obnovom vjerskog života tjerala ga je na misijska putovanja koja su potrajala sve do njegove smrti, a tijekom kojih je znao doživjeti nemale tegobe i poteškoće. Fra Toma Ilirik umro je na glasu svetosti krajem 1527., prema talijanskoj, aviglianskoj tradiciji, odnosno krajem 1528., prema francuskoj, tj. monegaškoj tradiciji. Postupak za fra Tominu beatifikaciju pokrenut je u Monaku 1612., ali je iz nepoznatih razloga prekinut. Ipak Franjevački red štuje ga kao blaženika, a spomendan mu je na 13. svibnja.

Ovom zbirkom fra Tominih pisama hrvatskoj se javnosti po prvi put omogućuje uvid u fra Tomina djela, odnosno u njegovu misao. Nadati se je da će vrlo skoro i njegova druga djela postati dostupna hrvatskoj javnosti, a još se više nadati da bi u fra Tomi Hrvati mogli dobiti novog blaženika.

Za ovo izdanje veliku zahvalnost dugujem gosp. Danielu Monteilu, djelatniku Gradske knjižnice u Toulouseu (*Bibliothèque d'étude et du patrimoine, Bibliothèque de Toulouse*), koji mi je ljubazno dostavio fra Tomina pisma, ali i druga djela koja se čuvaju u tuluškoj knjižnici.

Remerciements

Pour cette édition, j'exprime ma profonde gratitude à M. Daniel Monteil, employé de la Bibliothèque municipale de Toulouse (Bibliothèque d'étude et du patrimoine, Bibliothèque de Toulouse), qui m'a aimablement transmis les lettres de frère Thomas, ainsi que d'autres œuvres conservées dans la bibliothèque toulousaine.

Prof. dr. sc. Mladen Parlov

SADRŽAJ

EPISTOLA AD SENATUM THOLOSANUM.	11
PISMO SENATU TOULOUSEA	29
EPISTOLA AD UNIVERSOS THOLOSANE SCHOLARES.	41
PISMO STUDENTIMA	63
EPISTOLA DE LAUDIBUS MATRIMONII	77
EPISTOLA AD MILITES	109
PISMO VOJNICIMA	145